

Α.1: Το επίπεδο των παρεχομένων πανεπιστημιακών υπηρεσιών περιλαμβάνει την ανάπτυξη των αναλυτικών προγραμμάτων, τα προγράμματα σπουδών, την εκπαιδευτική λειτουργία αυτή καθ' εαυτή, την έρευνα, την αναπαραγωγή του επιστημονικού δυναμικού, μέσω των μεταπτυχιακών σπουδών, τις υπηρεσίες που είναι απαραίτητες για τη διαίτιση της ύπαρξης των πανεπιστημίων και τις πανεπιστημιακές υπηρεσίες, που παρέχονται στο κοινωνικό σύνολο μέσα από την προσφορά μελών της πανεπιστημιακής κοινότητας.

Η ερώτηση αυτή έχει τέτοια περιεκτικότητα και σημασία που με τρομάζει και με ανησυχεί, επειδή η «μπρεσσιονιστική» αντιμετώπιση, που εκ των πραγμάτων είμαι υποχρεωμένη να κάνω, ενέχει κινδύνους απλοποιημένων αναλύσεων.

Πάντως, χρειάζεται a priori να τονίσω δυο σημεία:

- α. οι «καλύτερες» (με τα όποια κριτήρια) πανεπιστημιακές υπηρεσίες δεν συνεπάγονται απαραίτητα «καλύτερο» επίπεδο φοιτητών,
- β. είναι πολύ δύσκολο (αν όχι αδύνατο) να γενικεύσει κανείς και να διατυπώσει αξιολογικές παρατηρήσεις για όλο το φάσμα των πανεπιστημιακών ειδικοτήτων.

Επιχειρώντας, ωστόσο, μια γενική τοποθέτηση, ως προς το επίπεδο των παρεχομένων υπηρεσιών για τη διαδικασία ανάπτυξης των προγραμμάτων και το περιεχόμενο των προγραμμάτων σπουδών, σημειώνω τα εξής:

Οι διαδικασίες ανάπτυξης των αναλυτικών προγραμμάτων, από την ίδια τη φύση τους, αλλά και από το γεγονός ότι τώρα εμπλέκεται σ' αυτές μεγαλύτερος αριθμός διδασκόντων (απ' ό,τι πριν από την εφαρμογή του Ν. 1268/1982), δημιουργούν τις προϋποθέσεις για την ανάπτυξη ενός διαφορετικού επιστημονικού λόγου για το περιεχόμενο της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης. Ο λόγος αυτός είναι αναγκαίος για τη νομομοποίηση των τελικών αποφάσεων για το πρόγραμμα σπουδών. Σαφέστατες ενδείξεις γι' αυτό αποτελούν οι σχετικές δημοσιεύσεις που, κατά καιρούς, εμφανίζονται στον ημερήσιο, τον εβδομαδιαίο και τον επιστημονικό περιοδικό τύπο.

Αυτό δεν σημαίνει ότι ο νομομοποιητι-

κός αυτός λόγος έχει σημαντική βαρύτητα στην τελική απόφαση, η οποία –είναι γνωστό πλέον– ότι βασίζεται στους συσχετισμούς των δυνάμεων και στη δυνατότητα της εκάστοτε εξουσίας να χειρίζεται τις πλειοψηφίες για να επιτύχει τους δικούς της σκοπούς.

Έχουμε, δηλαδή, ένα διπλό παιχνίδι που συναρτάται από δύο (συνήθως μη συγκλίνουσες) συνιστώσες: τον επιστημονικό λόγο, που αναμφισβήτητα έχει αναπτυχθεί για τη νομομοποίηση των διαδικασιών και τους χειρισμούς της εκάστοτε πανεπιστημιακής εξουσίας για αποφάσεις που εδραιώνουν την ισχύ της, ανεξάρτητα από (και πολλές φορές σε αντίθεση με) τον επιστημονικό λόγο και τις επιστημολογικές αναζητήσεις, τις σχετικές με το περιεχόμενο και τη δομή του προγράμματος σπουδών.

Για τις παραπάνω αιτίες, τα προγράμματα σπουδών δεν εκφράζουν τόσο την ανάπτυξη του (νομομοποιητικού) επιστημονικού λόγου για τη δομή και το περιεχόμενό τους, αλλά, κυρίως, την κρυστάλλωση του συσχετισμού των δυνάμεων σε κάθε πανεπιστημιακό τμήμα και τη δυνατότητα της εξουσίας, μέσα σ' αυτό, να χειραγωγήσει το συσχετισμό δυνάμεων.

Τελικό αποτέλεσμα:

Στα συν υπάρχει η όποια αναμφισβήτητη ανάπτυξη του επιστημονικού λόγου για τη δομή και το περιεχόμενο των προγραμμάτων σπουδών (που διαφοροποιείται ανάλογα με τις επιστημονικές ειδικότητες).

Στα πλην υπάρχει η κρυστάλλωση του προγράμματος σπουδών, ως προϊόν «συναίνεσης» μέσα από ψηφοφορίες, που δεν εκφράζει μια σαφή και ενιαία επιστημολογική προσέγγιση, αλλά μια συνεύρεση γνωστικών αντικειμένων που, το λιγότερο, εκφράζουν τον αντίστοιχο συσχετισμό δυνάμεων.

«Η ποιοτική σύνθεση του σώματος των σημερινών πτυχούχων» είναι δύσκολο (αν όχι αδύνατο) να εκτιμηθεί και μάλιστα με τρόπο που να καλύπτει το κοινό (;) περί «ποιότητας» (;) αίσημα.

Εδώ χρειάζεται να τονίσω αυτό που ισχύει, άλλωστε, και για τα προγράμματα σπουδών, αλλά που είναι ιδιαίτερα προβληματικό σ' αυτό το δεύτερο σκέλος της πρώτης ερώτησης: τη δυσκολία (έως πλήρη αδυναμία) να απομονώσω την ποιοτι-

κή σύνθεση του φοιτητικού σώματος σε σχέση με το Ν. 1268· να την απομονώσω δηλαδή ως αποτέλεσμα του Ν. 1268.

Αυτό δεν είναι δόκιμο να γίνει για το φοιτητικό σώμα, διότι, όπως είναι γνωστό, η ποιοτική σύνθεση των αποφοίτων (όπως και αν την ορίσουμε) καθορίζεται αποφασιστικά από την ποιοτική σύνθεση των υποψηφίων και των επιτυχόντων στα ΑΕΙ και όχι τόσο από τα πανεπιστημιακά πράγματα. Η δε ποιοτική σύνθεση των υποψηφίων και των επιτυχόντων ελάχιστα σχετίζεται με τα πανεπιστημιακά πράγματα, αφού προκύπτει από τις δομές και λειτουργίες της βασικής εκπαίδευσης και του συστήματος των εξετάσεων, την κοινωνική δομή και δυναμική που ιεραρχεί τις πανεπιστημιακές ειδικότητες, τις ίδιες τις πανεπιστημιακές σπουδές (στην Ελλάδα ή στο εξωτερικό) και τις επιλογές (υποψηφιότητες) των υποψηφίων φοιτητριών και φοιτητών σε συνάρτηση με τα προηγούμενα. Παρενθετικά σημειώνω ότι στους εξωγενείς παράγοντες συμπεριλαμβάνω τις σχετικές με τα ΑΕΙ πρακτικές του ΥΠΕΠΘ.

Στη συνέχεια, σε θεωρητικό επίπεδο, η «ποιοτική σύνθεση του φοιτητικού σώματος» είναι συνάρτηση των δυνάμει ικανοτήτων και της αλληλεπίδρασης αυτών των ικανοτήτων με την εκπαιδευτική διαδικασία που συντελείται στα πανεπιστημιακά τμήματα.

Εδώ έχουμε τις εξής «δυσκολίες»:

Οι δυνάμει ικανότητες των φοιτητών ιεραρχούνται μέσα στα πανεπιστημιακά τμήματα, όπως υποδεικνύει η παραπάνω ανάλυση, διότι:

- α. Η ιεραρχημένη κατανομή των φοιτητών στα τμήματα (τα οποία κατανέμονται στις προτιμήσεις των φοιτητών σύμφωνα με την ιεράρχηση των αντίστοιχων ειδικοτήτων στην κοινωνία μας) καθορίζει, σε μεγάλο βαθμό, τα αποτελέσματα της εκπαιδευτικής διαδικασίας.
- β. Το σύστημα των εξετάσεων, με τη δυνατότητα της «απόλυτης» ιεράρχησης των επιλογών των υποψηφίων, που συμπυκνώνει την κυρίαρχη αντίληψη για την κοινωνική σημασία των ειδικοτήτων, μεταφέρει την ιεράρχηση των ικανοτήτων στα πανεπιστημιακά τμήματα.

Παράλληλα, με τον ίδιο τρόπο, μετα-

φέρεται στα πανεπιστημιακά τμήματα η κοινωνική ιεράρχηση των αστικών κέντρων (όπου ΑΕΙ).

Έτσι, η καλούμενη «ποιοτική» σύνθεση του φοιτητικού σώματος είναι μια σύνθετη έκφραση δυο σαφέστατων κοινωνικών ιεραρχήσεων:

- α. της ιεράρχησης των επιστημονικών (επαγγελματικών) ειδικοτήτων και
- β. της ιεράρχησης των αστικών κέντρων – εδρών των πανεπιστημίων.

Βεβαίως, η τελική «ποιοτική» σύνθεση εκφράζεται, σε τελευταία ανάλυση, μέσα από τις δέσμες (μη)επιλογής των εισαγωγικών εξετάσεων.

Ένα ενδεικτικό παράδειγμα της αυναμίας εκτίμησης της «ποιοτικής» σύνθεσης του φοιτητικού σώματος μέσα στα πανεπιστήμια είναι το παρακάτω:

Σε έρευνά μας που εξετάζει τη σχέση της επίδοσης κατά τη φοίτηση στα πανεπιστήμια με την επίδοση των ίδιων φοιτητών ως υποψηφίων στις εξετάσεις (που έγινε κατά τη δεκαετία του '80) διαπιστώνονται τα παρακάτω:

- α. Δεν υπάρχει σχέση ανάμεσα στις δύο επιδόσεις: σε μερικά τμήματα μάλιστα η σχέση είναι αρνητική.
- β. Υπάρχει μεγάλη διαφοροποίηση στο τι θεωρείται ικανοποιητικό επίπεδο ανάμεσα στα πανεπιστήμια και στα διαφορετικά πανεπιστημιακά τμήματα.

Για παράδειγμα, οι βαθμοί με τους οποίους αξιολογούν τα μέλη ΔΕΠ τους φοιτητές τους έχουν τους μικρότερους μέσους όρους στο ΕΜΠ και το πανεπιστήμιο Πατρών, ενώ τα δύο αυτά ΑΕΙ, κατά τεκμήριο, (και λόγω των ειδικοτήτων που καλύπτουν) έχουν τους καλύτερους επιτυχόντες. Αντίθετα, μεγαλύτερους μέσους όρους έχει το τμήμα φιλοσοφικής του πανεπιστημίου Κρήτης.

Με βάση τα παραπάνω, οι τυχόν παρατηρούμενες «μπρεσσιονιστικά» διαφοροποιήσεις της «ποιοτικής» σύνθεσης του φοιτητικού σώματος, είναι δύσκολο να αποδοθούν στο συγκεκριμένο θεσμικό πλαίσιο. Γιατί, είναι πολύ πιθανό να εκφράζουν μια διαφοροποίηση της ιεράρχησης κάποιων επιστημονικών ειδικοτήτων στην κοινωνία – πράγμα που οδηγεί τους «καλούς» υποψηφίους στις εκάστοτε πλέον επιθυμητές ειδικότητες.

Ή είναι πολύ πιθανό να εκφράζουν μια αλλαγή στην αντίληψη του τι είναι

«πανεπιστημιακή σπουδή» ή του τι είναι «μελέτη» σε ευρύτερα στρώματα του κοινωνικού μορφώματος. Για παράδειγμα, σημειώνεται από πολλούς συναδέλφους τα τελευταία χρόνια, ότι οι φοιτητές αποστηθίζουν πολύ λιγότερο απ' ό,τι παλαιότερα. Αυτό ίσως να είναι έτσι. Είναι θετικό αυτό; Θα μπορούσαμε να απαντήσουμε καταφατικά, αν ξέραμε τι αντικατέστησε την αποστήθιση. Αν ξέραμε, δηλαδή, ότι τη θέση της πήρε ένας άλλος τρόπος πρόσκτησης της γνώσης. Πριν απαντήσουμε, όμως, δυστυχώς δεν μπορούμε να εκφέρουμε κρίση για το προηγούμενο ερώτημα. Κι έτσι μένουμε με αλυσιδωτά αναπάντητα ερωτήματα. ■